

Dr AVDUL KURPEJOVIĆ

AKUMULACIJA I BRŽI RAZVOJ PRIVREDNO NEDOVOLJNO RAZVIJENIH REPUBLIKA I POKRAJINA U JUGOSLAVIJI

Akumulacija čini osnovnu zakonitost svake društveno-ekonomske formacije.

Na nužnost akumulacije su ukazivali još Marks i Engels. Engels kaže da je akumulacija društvena nužnost,¹ a Marks je u „Kritici Gotskog programa“, izlažući svoju šemu raspodjele u prelaznom periodu, istakao da se od novostvorene vrijednosti mora da izdvoji dio za proširenje proizvodnje, i to izdvajanje mora da se izvrši prije podmirenja drugih društvenih potreba, kao što su rezervni fond, opšti upravni troškovi, školstvo, zdravstvo itd.² Akumulacija treba da postane vrlo značajna društvena funkcija koju obavljaju, obezbeđuju neposredni proizvođači i to u svome i društvenom interesu. U kapitalizmu akumulacija se javlja u uslovima monopola privatne kapitalističke svojine nad sredstvima za proizvodnju i razdvojenosti neposrednih proizvođača, najamnih radnika, od sredstava za proizvodnju.

Međutim, osnova akumulacije u socijalizmu jeste društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju koja omogućava „s jedne strane, neposredno društveno prisvajanje proizvoda kao sredstva za održavanje i proširivanje proizvodnje, a s druge strane, neposredno individualno prisvajanje proizvoda kao sredstva za život i za potrošnju“.³

Marks je u svojoj teoriji društvene reprodukcije ukazao na mogućnost utvrđivanja realne akumulacije u svakoj robnoj privredi,

---

¹ F. Engels, *Anti-diring*, Bgd. 1959, str. 329.

² K. Marks, *Kritika Gotskog programa*, K. Marks — F. Engels, izabrana djela, II, strana 12—13.

³ K. Marks, *Kapital*, I tom, str. 409.

pa prema tome takva mogućnost postoji i u socijalističkoj robnoj privredi. Ovu mogućnost Marks je formulisao prije svega u svojoj šemi proširene društvene reprodukcije — „Sasvim nezavisno od svake akumulacije, sam kontinuitet procesa proizvodnje, ili prosta reprodukcija, pretvara dakle nužno poslije dužeg ili kraćeg perioda svaki kapital u akumulisani kapital“.

Mogućnost utvrđivanja realne akumulacije Marks je dinamički realizovao u šemi proširene društvene reprodukcije.

U uslovima proširene društvene reprodukcije, kvantitativno, tražnja za sredstvima za proizvodnju je veća za onoliko za koliko se dio viška vrijednosti izdvaja u fond akumulacije u odnosu na tražnju za sredstvima za proizvodnju u uslovima proste društvene reprodukcije, obuhvatajući fond amortizacije i materijalne troškove koji se koriste za nabavku potrebnih sredstava za proizvodnju. Proširena društvena reprodukcija je u stvari dinamička privreda koju karakteriše povećanje obima proizvodnje iz godine u godinu. Otuda bitna karakteristika takve privrede jeste pojava i postojanje akumulacije kao prethodnog uslova za povećanje obima proizvodnje. Zato, najveći značaj za analizu, kako kapitalističke tako i socijalističke proširene reprodukcije ima stav Marksove teorije reprodukcije o akumulaciji kao jedinom izvoru proširene reprodukcije.⁴

Veliki značaj za uspostavljanje potrebnih proporcija i obezbjeđenja opšte ravnoteže između proizvodnje i potrošnje u dinamičkoj privredi ima određeni odnos u raspodjeli između akumulacije i potrošnje. Praktično, svaka politika privrednog razvoja se i realizuje putem određene raspodjele nacionalnog dohotka na akumulaciju i potrošnju.

Kompletan sistem akumulacije ima uglavnom tri osnovne funkcije. Prvo, sistem akumulacije mora da riješi pitanje stvaranja dovoljnog kvantuma akumulacije za finansiranje investicija kako bi se obezbijedile zadovoljavajuće stope ekonomskog rasta, koje su opet uslov kako za povećanje produktivnosti rada (odnosno za porast životnog standarda radnih ljudi) tako i za povećanje broja radnih mjesta i broja zaposlenih. Drugo, sistem akumulacije treba da obezbijedi mobilnost društvene akumulacije i mogućnost njenog preusmjeravanja na one tačke u privredi kad u tom momentu akumulacija može da ostvari visoke stope porasta proizvodnje i dohotka, što je opet osnova daljeg jačanja akumulativne sposobnosti privrede, i treće, sistem akumulacije treba da obezbijedi zadovoljavajuću gransku i regionalnu strukturu plasmana akumulacije.

Problem formiranja akumulacije i identifikovanje faktora koji opredjeljuju njen obim samo je jedan dio problema koji se odnose na puteve i metode ostvarivanja ekonomskog razvoja. Drugi dio odnosi se na mehanizam i oblike alokacije investicionih sredstava.

⁴ A. Bećin, Savremeni problemi privrednog razvoja socijalističke privrede, II knjiga, Bgd. 1960, str. 23.

Obije komponente problema moraju da budu efikasno riješene da bi se osigurala potrebna stopa privrednog razvoja. Jasno je da i veliki obim akumulacije ne može obezbijediti dovoljno visoku stopu rasta ukoliko u isto vrijeme ne bude osigurano da tako formirana investiciona sredstva budu plasirana na onim punktovima u privredi na kojima zadovoljavaju najprioritetnije društvene potrebe i na kojima, stoga, daju najveće ekonomske efekte. I obrnuto, najsavršeniji alokacioni mehanizam neće moći da osigura poželjnu stopu rasta ako obim akumulacije nije adekvatan. Međutim, u našem sistemu još nije efikasno riješeno ni jedno od pomenuta dva velika pitanja — ni pitanje formiranja minimuma društveno cjelishodne mase akumulacije, ni pitanje njene efikasne alokacije.

U razvojnoj politici Jugoslavije korišćeni su pozitivni i negativni izvori akumulacije. Podjela na osnovne i dopunske izvore izvršena je na osnovu teorijskih razmatranja i uopštavanja prakse. Tako dr Nikola Čobelić,⁵ ocjenjuje da je ubrzani ekonomski razvoj usmjeren na stvaranje nove industrijske baze, nametnuo potrebu znatnog kvantitativnog povećanja akumulacije i kvantitativnu promjenu njene strukture. Osnovni zadatak je bio u pomijeranju donje granice akumulacije, a osnovni izvori akumulacije nalaze se u materijalnoj proizvodnji, u ostvarenom višku rada. Takvo opredjeljenje je rezultiralo potrebu da se kroz aktivnu politiku raspodjeli nacionalnog dohotka da određeni prioritet akumulaciji kao izvoru ubrzanog ekonomskog razvoja. Tako je Jugoslavija, sa relativno niskim nacionalnim dohotkom po stanovniku, znatno povećala stopu i masu neto investicija i tu stopu održala kroz dosta dug period razvoja. Ta stopa je iznosila u prosjeku oko 24% nacionalnog dohotka, a sa privatnim investicijama blizu 25%.

Znači, osnovnom raspodjelom nacionalnog dohotka podržavana je visoka stopa akumulacije, što je istovremeno omogućavalo i visok rast nacionalnog dohotka. Tako smo u prvom razdoblju imali ograničavanje lične potrošnje u cilju osjetnog povećanja udjela akumulacije u nacionalnom dohotku. Međutim, takva praksa je napuštena poslije 1953. godine jer se uvidjelo da ograničavanje lične potrošnje neposredno djeluje na produktivnost rada i materijalnu zainteresovanost neposrednih proizvođača, pošto je potrošnja jedan od aktivnih činilaca privrednog razvoja. Na granicu povećanja stope akumulacije uticala je spoljna trgovina kao i brz porast cijena.

Kao dodatni izvori akumulacije u jugoslovenskoj razvojnoj praksi korišćeni su — amortizacija, punije korišćenje proizvodnih kapaciteta i faktora, dobrovoljni javni radovi i inostrana sredstva. Znači, korišćeni su pozitivni i negativni izvori akumulacije uz restrikciju lične potrošnje. Ovakav razvoj je proizašao iz niskog nivoa razvijenosti proizvodnih snaga koji je zahtijevao da se u početku razvoja proširuju sredstva akumulacije i na račun negativnih izvo-

⁵ Dr Nikola Čobelić, Privreda Jugoslavije I, Bgd. 1972.

ra.⁶ Strategija ekonomskog razvoja zahtijevala je i primjenu specifičnih metoda za stvaranje akumulacije. Početna faza bila je karakteristična sa znatnim stepenom neposredne državne intervencije u privredi. Cijene su korišćene kao metod ubiranja akumulacije pošto se one javljaju kao regulator društvene proizvodnje i potrošnje kao i regulator raspodjele proizvodnih faktora između pojedinih grana i sektora privrede. Pošlo se od saznanja da mehanizam cijena omogućava socijalističkom društvu da do određene mjere ubrzava stopu akumulacije, da izaziva brži porast i odjeljka i stimuliše tehnički progres i snižavanje troškova proizvodnje.

Pored izvora osnovne akumulacije, među važnije izvore dodajne akumulacije socijalističkih zemalja dr R. Stojanović ističe sljedeće:

1. Sniženje materijalnih troškova proizvodnje, što znači da se sa istim sredstvima u nekoj grani proizvodnje, može proizvesti veća količina proizvoda ili da se uz zadržavanje postojećeg obima proizvodnje takvih proizvoda može osloboditi jedan dio sredstava koja će se uložiti u neku drugu granu. Znači, dolazi do povećanja proizvodnje bez novih ulaganja.

2. Korišćenje neiskorišćenih, odnosno nedovoljno iskorišćenih kapaciteta omogućuje ubacivanje u proizvodnju onih proizvodnih sredstava koja su dotle bila neaktivna, što znači da se i ovim metodama širi proizvodna osnova bez odgovarajućih neposrednih novih investicija.

3. Potpunije korišćenje rezervi u radnoj snazi putem raznih masovnih dobrovoljnih radova i akcija na izgradnji krupnih infrastrukturnih objekata. Što je zemlja na nižem stepenu razvitka, što je agrarna prenaseljenost jače izražena, to je veći značaj ovog oblika dodajne akumulacije.

4. Razni oblici štednje stanovništva, kao što su — raspisivanje unutrašnjih zajmova, štedni ulozi u bankama i sl.

5. Deficitarno finansiranje investicija može do izvjesne mjere da ima ulogu pozitivnog izvora akumulacije.

6. Na formiranje unutrašnje akumulacije nalaze efikasnu primjenu ne samo mjere fiskalne već i monetarno-kreditne politike. Na stvaranje akumulacije monetarnim mjerama može se uticati podsticanjem dobrovoljne štednje i prisilnom štednjom koja se postiže politikom kontrolisane inflacije.

7. Spoljni zajmovi i razne pomoći iz inostranstva mogu imati značajnu ulogu u procesu industrijalizacije nerazvijenih zemalja, ali samo ako su dati u obimu i na način koji zaista doprinosi bržem proizvodnom rastu nerazvijene zemlje.

---

⁶ Proučavajući razne oblike dodajne akumulacije dr Radmila Stojanović ih dijeli na pozitivne i negativne. „Teorija privrednog razvoja u socijalizmu“.

8. Smanjivanje investicija u rezerve i investicija u oblasti neproizvodne (opšte) potrošnje u korist proizvodnih investicija takođe ima pozitivnih rezultata u pogledu tempa proširene reprodukcije.

9. Smanjenje udjela neproductivnog stanovništva, odnosno sprečavanje tendencije bržeg porasta zaposlenosti u neproizvodnoj sferi u odnosu na proizvodnu, može takođe da znači dodajnu akumulaciju, budući da se oni koji rade van proizvodne sfere pojavljuju samo kao učesnici u raspodjeli nacionalnog dohotka, a ne i kao učesnici u njegovom formiranju.⁷

Među najvažnije negativne izvore akumulacije ubrajaju se:

1. Upotreba fonda amortizacije pri novim investicijama, tj. takozvano dezinvestiranje u jednim granama u cilju novih ulaganja u grane koje su u datom momentu od izrazito velikog značaja za privredni razvoj zemlje.

2. U negativni izvor dodajne akumulacije spada i prekomjerno iskorišćavanje prirodnih bogatstava.

3. Ako se u jednom periodu, a u cilju bržeg formiranja proizvodne akumulacije, izostave troškovi održavanja, to se takođe javlja kao negativan izvor dodajne akumulacije. Ovaj izvor je po svojoj prirodi dosta sličan korišćenju fonda amortizacije u oblasti privrede.

4. Ograničavanje stope rasta stanovništva može da bude, u sasvim izuzetnim slučajevima, neka vrsta izvora dodajne akumulacije, kao što su: a) manja je potreba za novom proizvodnjom hrane i drugim neophodnim predmetima za ličnu potrošnju; b) manji su troškovi osposobljavanja ljudi za učešće u nekom radnom procesu i c) manji su opšti troškovi izgradnje čitavog niza objekata koje traži brz porast stanovništva.

Negativni izvori dodajne akumulacije imaju svoje dvije bitne karakteristike: prvo, oni ne znače nikakvo stvarno uvećanje ukupnih društvenih sredstava, već samo njihovo bolje korišćenje u cilju ubrzane proširene reprodukcije, i drugo, pri njihovoj upotrebi postoji određena granica koja kada se pređe počinju negativna dejstva na stopu privrednog rasta.⁸

Od drugih metoda akumulacije korišćeni su: regulisanje spoljne trgovine i promjena njene strukture kao i upotreba inflacije kao metoda prinudne štednje.

Strategijsko usmjeravanje fiskalnog instrumentarija na akumulaciju, radni produktivitet, investicije, potrošnju, realokaciju privrednih resursa, preraspodjelu nacionalnog dohotka, privredni razvoj i uslove privređivanja u teoriji, politici i praksi, dobilo je u svom značaju. Fiskalni instrumenti ekonomske politike usmjereni su u pravcu podsticanja akumulacije, kao ključne ekonomske kategorije u ekonomskom razvoju. Stimulativna projekcija dejstva fiskaliteteta

⁷ Dr Radmila Stojanović, Teorija privrednog razvoja u socijalizmu, „Naučna knjiga“, Bgd. 1960, strana 166—170.

⁸ Isto djelo, strana 170—174.

na akumulaciju podrazumijeva uvećanje njenog volumena, proširenje njenog kapaciteta i ekonomski plasman.

Može se konstatovati da se potpuno ne koriste sve mogućnosti koje nudi naš koncept fiskalne politike, čiju okosnicu čine porez na promet i porez na dohodak organizacija udruženog rada. Kada se to kaže, ima se u vidu nedovoljno korišćenje fiskalnih parametara u stimulisanoj akumulaciji, investicija, likvidnosti, privrednog razvoja i ujednačavanja uslova privređivanja. U domenu akumulacije fiskalna politika stimulatивно djeluje na stanovništvo u pogledu štednje. Oslobođanjem od fiskalnih tereta kamate na štedne uloge, zajmove i samodoprinos, stimulatивно se djeluje na obim nacionalne akumulacije. Na ovom domenu fiskalna politika je komplementarna sa kreditnom politikom, koja sa svoje strane takođe stimuliše štednju, javne zajmove i obveznice federacije.

U sadašnjim ekonomskim kretanjima u zemlji i međunarodnim ekonomskim i monetarnim poremećajima akumulacija u znatnoj mjeri obezbijedjena visokom stopom inflacije. Pošto ne postoji adekvatno utvrđen sistem fiskalnih subvencija i kreditnim refakcija, uvećanje investicionog potencijala i usmjeravanje investicija nepovoljno se reperkutuje na propulzivne nosioce reprodukcije i regionalni razvoj. Fiskalne varijabile se, prema tome, nedovoljno koriste u politici ekonomskog razvoja.

Polazna osnova bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina zasniva se prvenstveno na sopstvenim prirodnim resursima za čija aktiviranja i korišćenje nije dovoljna sopstvena akumulacija već i dodatna koja se obezbijeduje od privredno razvijenih republika i pokrajina, kao odraz zajedničkog ekonomskog interesa, obezbijedjena ravnopravnih uslova privređivanja i sticanja dohotka i realizacije načela solidarnosti i uzajamnosti.

Pri sagledavanju metoda i izvora akumulacije kao i njihovog obima mora se polaziti od toga da način formiranja akumulacije i odnosi u njenoj raspodjeli ukazuju i na dostignuti stepen razvoja samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u cilju sve većeg uticaja udruženog rada na finansiranje procesa društvene reprodukcije. Naravno, da pri tome treba imati u vidu sistem proširene reprodukcije u samoupravnom socijalističkom društvu koji treba da obezbijedi:

- a) ostvarivanje i reprodukciju u proširenim razmjerama samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa;
- b) ostvarivanje ustavnog principa da radnici u udruženom radu sa sredstvima u društvenoj svojini upravljaju poslovima i sredstvima u cjelokupnosti odnosa društvene reprodukcije i
- c) finansiranje proširene društvene reprodukcije u pravcu ostvarivanja prihvaćene koncepcije razvoja i razvojne politike na dugoročnoj osnovi.

Formiranje akumulacije zavisi od više faktora među kojima su posebno važni:

— akumulativna sposobnost privrede koja prije svega zavisi od produktivnosti rada, rentabilnosti i ekonomičnosti poslovanja;

— odnosi u primarnoj raspodjeli;

— odnosi u raspodjeli društvenog proizvoda na dio koji pripada organizacijama udruženog rada i dio koji pripada društveno-političkim zajednicama i ostalim učesnicima u raspodjeli. Ovi faktori se različito odražavaju na pojedine djelatnosti, oblasti, grane i regione.

Struktura formiranja akumulacije omogućava da se sagleda koliko od formirane akumulacije u privredi ostaje njoj za proširenu reprodukciju, a koliko zahvataju drugi učesnici u raspodjeli. Znači, sagledavanje suštine društveno-ekonomskih odnosa, prije svega, treba vršiti kroz formiranje i raspolaganje akumulacijom.

Tako se može zaključiti da stepen ekonomskog razvoja pojedinih regiona nije limitiran prirodnim uslovima, demografskim faktorima, već je limitirajući faktor razvoja akumulacija. Akumulacija rješava uspješno druge limitirajuće faktore i uslovljava stepen tehničko-tehnološkog progressa.⁹

Sadašnji obim akumulacije privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina posljedica je niskog stepena dostignutog privrednog razvoja uslovljenog, znatnim dijelom, nepovoljnom privrednom strukturom i nedovoljnim investicionim ulaganjima. Uz to, brojni uzroci nedovoljne akumulacije sposobnosti nalaze se i u djelovanju privrednog sistema i ekonomske politike.¹⁰

Akumulativna sposobnost privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina može se iskazivati preko različitih indikatora, ali smatram da su najpogodniji sljedeći:

— opšta stopa akumulativnosti,

— akumulativnost po jednom zaposlenom u društvenom sektoru i

— akumulacija po jednom stanovniku.

Ovakav prilaz je neophodan radi davanja realnog odgovora na pitanje, koliki je obim sopstvene akumulacije nedovoljno razvijenih u Jugoslaviji, jer različiti parametri ne pokazuju iste rezultate — realno stanje. Tako su razlike između razvijenih i privredno nedovoljno razvijenih najmanje kada se sagledavanje vrši kroz opštu stopu akumulativne sposobnosti. Malo veće su razlike kada se akumulativna sposobnost privrede prikazuje preko akumulacije po jednom zaposlenom u društvenom sektoru, a najveće razlike su kada se akumulativna sposobnost privrede iskazuje preko akumulacije po jednom stanovniku.

⁹ Dr Sokolov, Stojanovski i Kljusev: Dugoročni aspekti razvoja nedovoljno razvijenih područja u Jugoslaviji prethodna obrada, Ek. institut Skopje, 1970, str. 33.

¹⁰ Dr Lazar Sokolov: Dostignuti stepen i perspektiva razvoja nedovoljno razvijenih područja u Jugoslaviji, Ek. institut Skopje, 1973, str. 19—26.

Bitan ograničavajući faktor akumulativne sposobnosti privrede nedovoljno razvijenih je nepovoljna privredna, a posebno industrijska struktura. Ova nepovoljnost ogleda se u tome što su u strukturi privrede relativno više zastupljene primarne i tercijalne djelatnosti, a to se ilustruje tabelarnim prikazom. Pored ovog faktora, treba istaći i činjenicu da ovakva struktura ima nepovoljniji tretman u primarnoj raspodjeli, jer djelatnosti čiji su proizvodi pod neposrednom kontrolom cijena u pogledu akumulativnosti zaostaju u odnosu na druge djelatnosti.

Akumulacija u odnosu na dohodak

	1976.	1977.	1978.	1979.
Jugoslavija	10,30	11,23	10,72	11,92
Bosna i Hercegovina	7,78	9,34	8,96	10,94
Crna Gora	6,39	9,17	8,60	9,25
Hrvatska	10,58	11,83	11,34	12,93
Makedonija	9,21	8,33	6,53	8,24
Slovenija	10,29	11,27	12,43	13,32
Srbija van SAP	11,26	11,57	10,28	10,92
Kosovo	4,11	5,00	5,28	6,46
Vojvodina	12,33	13,68	12,35	13,61

Izvor: Podaci SDK iz završnih računa organizacija udruženog rada.

Stopa akumulativne i reproduktivne sposobnosti privrede za period 1976—1979.

	<i>Stopa akumulacije*</i>				<i>Stopa reprodukt. sposobnosti**</i>			
	1976.	1977.	1978.	1979.	1976.	1977.	1978.	1979.
Jugoslavija	2,79	3,23	3,22	3,56	6,68	6,41	6,80	7,01
Bosna i Hercegovina	1,87	2,32	2,41	2,92	5,88	5,81	6,52	6,69
Crna Gora	1,16	1,77	1,57	1,79	5,44	5,40	5,08	5,58
Hrvatska	2,95	3,46	3,57	3,97	7,15	6,73	7,10	7,38
Makedonija	2,03	1,92	1,55	2,08	5,75	5,12	4,95	5,43
Slovenija	3,29	3,95	4,61	4,81	8,07	7,98	8,55	8,61
Srbija van SAP	3,05	3,30	3,09	3,30	5,97	5,65	6,30	6,41
Kosovo	0,67	0,96	0,97	1,34	5,67	5,23	5,31	5,35
Vojvodina	3,74	4,39	3,73	4,03	7,32	7,29	7,01	7,25

Izvor: podaci SDK iz završnih računa organizacija udruženog rada.

* Stopa akumulacije izvedena je kao odnos sredstava za akumulaciju za proširenu reprodukciju i prosječno korišćenih poslovnih sredstava.

** Stopa reproduktivne sposobnosti izvedena je kao odnos sredstava za prostu i proširenu reprodukciju i prosječno korišćenih poslovnih sredstava.

Ako se obim akumulacije posmatra kao iznos neto investicija korigovan porastom, odnosno smanjenjem, neto zaduženja u inostranstvu, onda je izvjesno da privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine ne mogu ostvariti dinamičan i brži razvoj bez dodatne akumulacije iz zemlje i inostranstva.

Analizom kretanja narodnog dohotka, akumulacije, neto investicija, stope akumulacije i stepena pokrivenosti neto investicija u jugoslovenskoj privredi a time i u privredi nedovoljno razvijenih republika, može se zaključiti da stopa jugoslovenske akumulacije pokazuje dugoročnu tendenciju opadanja, da ukupni domaći izvori sredstava opadaju u finansiranju investicija. Istovremeno, apsolutni i relativni iznos neto i bruto investicija u prirast osnovnih fondova zadržava se na visokom nivou, a za račun dosta značajnog povećanja inostranih sredstava.

Ako se ocjenjuje sposobnost privrede nedovoljno razvijenih republika i pokrajina na osnovu sredstava za reprodukciju* po stanovniku umanjenih za otplate, iznose 937 miliona dinara u 1978. godini a u razvijenim republikama 2.713 miliona, ili relativan odnos u odnosu na Jugoslaviju 45,5% odnosno 131,7%.

Stvarno stanje akumulativne sposobnosti privrede nedovoljno razvijenih republika i pokrajina ukazuje na neophodnost punog angažovanja mobilizacije sredstava stanovništva i njegovo usmeravanje u prioritetne razvojne pravce.

Privredno nedovoljno razvijeno područje se na planu akumuliranja ovih sredstava susreće sa mnogobrojnim poteškoćama, počev od navika i običaja ljudi u odnosu na štednju, niske zaposlenosti i ličnog dohotka, pa sve do nedovoljne organizovanosti i kadrovske spremnosti institucija za prikupljanje novčanih sredstava stanovništva. Zbog toga je potrebno da ova područja obezbijede adekvatnu finansijsku organizaciju i formiraju pogodne i sposobne institucije kako bi se stvorili osnovni preduslovi za veću koncentraciju i racionalniju upotrebu raspoloživih resursa, a na to ukazuje Dr Bogoev.¹¹

Na ovakav početni metod aktivnosti, u angažovanju sredstava stanovništva kao izvora sopstvene akumulacije nedovoljno razvijenih područja ukazuje i činjenica da stanovništvo drži znatan dio sredstava u obliku gotovog novca, a na, drugoj strani nije dovoljno saznanje kolika je korist da se ta sredstva ulažu na štednju, žiro račune građana, oročene depozite, hartije od vrijednosti i sl.

Znači, finansijska sredstva stanovništva, kao značajan izvor ponude sredstava akumulacije, nijesmo dovoljno izučili niti sagledali, iako su ta sredstva značajna.

* Sredstva za reprodukciju sadrže: ukupnu amortizaciju i dio čistog dohotka za poslovni fond, unapređenje materijalne osnove udruženog rada i zajam FNP-a.

¹¹ Dr Ksente Bogoev: Fiskalna skripta, Ekonomski fakultet Skopje, 1968, str. 110—111.

U ostvarivanju politike bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina postavlja se pitanje stvaranja osnovnih preduslova za sprovođenje principa samofinansiranja privrednog razvoja. Aktualnost ovog pitanja je još veća ako se ima u vidu da mehanizam funkcionisanja socijalističkog samoupravnog tržišno-planškog privrednog sistema mora da se zasniva na instituciji samofinansiranja, kao osnovnoj polaznoj osnovi sistema proširene reprodukcije.

Za realizaciju ovog principa bitno je obezbijediti prestrukturiranje privrede, a posebno industrije, u nedovoljno razvijenim područjima. Ovakav zaključak se izvlači iz poznate činjenice da je nepovoljna privredna, a posebno industrijska struktura jedan od osnovnih uzroka manje akumulativne sposobnosti privrede ovih područja. Zbog toga je neophodno obezbijediti prestrukturiranje privrede u cjelini, a u tome industrije, ali je potrebno prethodno izvršiti opredjeljenje na osnovne pravce prestrukturiranja i izvore sredstava kao i metode obezbjeđivanja dodatnih sredstava za takve poduhvate.

Radi toga je potrebno posebnu pažnju posvetiti razvoju sekundarnih djelatnosti, jer metod industrijalizacije jeste jedan od najznačajnijih metoda za brži privredni razvoj nekog područja. Uporedo sa razvojem industrije treba razvijati tercijalne djelatnosti, a posebno saobraćaj i trgovinu, jer krajnji cilj svake proizvodnje jeste zadovoljavanje ljudskih potreba. Važan činilac je i razvoj turizma i ugostiteljstva tamo gdje zato postoje prirodni i drugi uslovi.

Osnovni dopunski izvori akumulacije nedovoljno razvijenih područja čine sredstva Fonda za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina.

Ustavni osnov za ostvarivanje Fonda sadržan je u odgovarajućoj normi konstituisanoj u Ustavu SFRJ iz 1963. godine kojom je određena obaveza federacije za formiranje Fonda i da se toj instituciji osiguraju stalni izvori sredstava za finansiranje razvoja ovih područja.

Ustavna obaveza u Ustavu SFRJ konstituisana je članom 258 koji glasi:

„Obrazuje se poseban fond federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina”.

Saveznim zakonom utvrđuju se privredno nedovoljno razvijene republike i autonomne pokrajine, stalni izvori sredstava fonda, posebni uslovi kreditiranja iz tih sredstava i način poslovanja fonda.

Za potrebe fonda federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina organi federacije mogu raspisivati obavezne zajmove.

Republici i autonomnoj pokrajini koja ne može svojim sredstvima finansirati društvene i druge službe u republici, odnosno

autonomnoj pokrajini, federacija obezbeđuje potrebna sredstva pod uslovima koje određuje Savezni zakon.¹²

Sredstva iz kojih se alimentira Fond za kreditiranje bržeg razvoja nedovoljno razvijenih republika i pokrajina, na osnovu Zakona dobijaju se iz dohotka društvene privrede, srazmjerno društvenom proizvodu, prema proporcijama koje se utvrđuju za razdoblje jednog srednjoročnog plana.

Društvenim planom razvoja Jugoslavije za period 1971—1975. godine predviđeno je da će brži razvoj nedovoljno razvijenih područja ostvariti mjerama: sredstvima Fonda:

- dopunskim sredstvima iz budžeta Federacije;
- određenim usmjeravanjem inostranih kredita;
- drugim dogovorenim mjerama.

Konkretizaciji ove opšte mjere data su određena rješenja:

— da se obim sredstava Fonda utvrdi na kreditnoj osnovi u visini 1,94% društvenog proizvoda društvene privrede;

— da Federacija obezbijedi dopunska sredstva iz budžeta za finansiranje neophodnih društvenih službi, na osnovu izdvajanja 0,83% društvenog proizvoda društvene privrede i

— da obezbijedi posebna dopunska sredstva za potrebe penzijskog i invalidskog osiguranja SR Crnoj Gori a za SAP Kosovo posebna dopunska sredstva u iznosu od 100 miliona dinara godišnje za razvijanje materijalne baze društvenih djelatnosti;

— da se nedovoljno razvijenim područjima obezbijede odgovarajuće devizne kvote po osnovu uvoza opreme a time što se ova kvota obezbeđuje Fondu;

— da nedovoljno razvijena područja uživaju olakšice kod uzimanja uvoznih kredita za opremu, oslobađanje od polaganja dinarskog depozita;

— da se nekvalifikovanoj radnoj snazi sa nedovoljno razvijenih područja obezbijedi određena prednost prilikom zapošljavanja u inostranstvu, a sredstva koja daju inostrani interesenti za okvalifikovanje radne snage da se usmjere na ova područja i

— da se u politici nabavki za potrebe JNA za materijalne rezerve industrijskih i prehrambenih proizvoda, pod istim tržišnim uslovima, poveća učešće nedovoljno razvijenih područja.

Ustavna obaveza i Planski zadaci razrađeni su odgovarajućim savezним zakonima.¹³

¹² Ustav SFRJ, Biblioteka Savezne skupštine, Kolo XI, sveska 2—3, Beograd, 1974. godine.

¹³ Zakon o Fondu za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina, S. list SFRJ, 33/71. Zakon o republikama i pokrajinama koje se smatraju privredno nedovoljno razvijenim, S. list SFRJ, br. 33/71. Zakon o sredstvima obaveznog zajma za kreditiranje bržeg razvoja nedovoljno razvijenih republika i pokrajina „Sl. list SFRJ“, br. 33/71. Zakon o kriterijumima za raspodjelu sredstava, S. list 35/72.

Za ostvarivanje politike bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina u periodu 1976—1980. godine dogovoreno je da se obezbijede sredstva na osnovu zajma u visini od 1,97% društvenog proizvoda društvene privrede Jugoslavije, s tim što se prethodno izdvaja 0,17% društvenog proizvoda društvene privrede Jugoslavije kao dopunska sredstva za najbrži razvoj Kosova. Zatim, iz preostalih sredstava Fonda federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina, koja se formiraju po stopi od 1,80% društvenog proizvoda društvene privrede Jugoslavije, republike i pokrajine dogovorno su izdvojile dio sredstava obrazovanja po stopi od 0,03% društvenog proizvoda društvene privrede Jugoslavije, kao namjenska dopunska sredstva Kosovu za učešće u finansiranje izgradnje hidrosistema Ibar — Lepenac.

Stalna sredstva Fonda obrazovana po stopi od 1,77% društvenog proizvoda društvene privrede Jugoslavije raspoređena su po pojedinim privredno nedovoljno razvijenim republikama i pokrajinama u sljedećim procentima:

1. Bosna i Hercegovina	34%
2. Crna Gora	12%
3. Makedonija	24%
4. Kosovo	30%

Kao što se vidi, zbog izvršenih izmjena u društveno-ekonomskom sistemu, prestale su da važe ranije primjenjivane mjere federacije, beneficirane kamate, oslobađanje obaveza plaćanja kamate na fondove u privredi i sl. S druge strane predviđene su neke nove mjere, kao npr. obezbjeđenje sredstava za pokriće prekoračenja troškova izgradnje pruge Beograd — Bar na teritoriji Crne Gore, amortizacija obveznica za intervencije u privredi.

Predviđeno je da Kosovo treba da ostvari najbrži razvoj, jer ima niži nivo razvijenosti u odnosu na privredno nedovoljno razvijene Republike.

Ukupan iznos dopunskih sredstava u periodu 1976—1980. godine utvrđen je u visini 0,93% društvenog proizvoda ukupne privrede Jugoslavije.

Od ukupnog iznosa dopunskih sredstava obrazovanih po stopi od 0,93% društvenog proizvoda, prethodno se izdvaja i raspoređuje iznos koji odgovara stopi 0,07% od društvenog proizvoda ukupne privrede za Kosovo na ime posebnih dopunskih sredstava za razvoj materijalne osnove društvenih službi u toj Pokrajini i iznos koji odgovara stopi od 0,03% od društvenog proizvoda ukupne privrede na ime posebnih dopunskih sredstava Crnoj Gori radi osnove specifičnosti zbog malog broja stanovnika i male gustine naseljenosti u Republici.

Po izdvajanju posebnih dopunskih sredstava, učešće pojedinih privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina u iznosu dopunskih sredstava koji odgovara stopi od 0,83% društvenog proizvoda ukupne privrede Jugoslavije, utvrđeno je u sljedećim procentima:

1. Bosna i Hercegovina	40,15%
2. Makedonija	18,30%
3. Crna Gora	10,30%
4. Kosovo	31,25%

Treba očekivati povoljnija kretanja akumulacije u korist nedovoljno razvijenih u narednom periodu, jer samoupravni sistem proširene reprodukcije zahtijeva organizovane napore i akcije u pravcu razvijanja samoupravnih oblika udruživanja rada i sredstava između organizacija udruženog rada, polazeći od njihovih ekonomskih interesa i međuzavisnosti u reprodukcijom procesu i zajednički dogovorene politike razvoja. Bitno promijenjena uloga radnika u osnovnoj organizaciji udruženog rada pretpostavlja radikalno mijenjanje postojećih odnosa u raspolaganju sredstava proširene reprodukcije u radnim organizacijama i u društvu, kao i samostalno i samoupravno udruživanje rada i sredstava u proizvodnoj, prometnoj i finansijskoj sferi. To je i uslov jačanja materijalne osnove samoupravljanja, smanjivanja kreditnih odnosa i obezbjeđivanja principa da samofinansiranje dobije dominantno mjesto u sistemu finansiranja proširene reprodukcije.

Naša zemlja je bila upućena na korišćenje stranog kapitala zato što u prvim poslijeratnim godinama privredni potencijali, ratom opustošeni, nijesu omogućavali veći uvoz opreme i drugih neophodnih roba. Tada je uvoz opreme i kapitalnih dobara finansiran, uglavnom, sredstvima deviznih rezervi što je bilo nedovoljno.

Tako je korišćenje inostranih investicionih kredita i zajmova prisutno u našoj ekonomskoj politici u cijelom poslijeratnom periodu. Politika korišćenja tih sredstava utvrđivana je godišnjim i srednjoročnim planovima razvoja zemlje i republika.

Od 1967. godine zaduživanje u inostranstvu vrše neposredno organizacije udruženog rada i banke u granicama svog deviznog potencijala. Intervencija države se ograničava na davanje garancije, kada je ona tražena, s tim što su organizacije udruženog rada i poslovne banke dužne da takav kredit u potpunosti, dinarski i devizno pokriju.

U politici korišćenja inostranih sredstava naša zemlja se orijentisala na zajmove Međunarodne banke za obnovu i razvoj koja ima status specijalizovane finansijske agencije Ujedinjenih nacija, čiji je član Jugoslavija od 1945. godine. Zajmovi ove finansijske institucije imali su značajnu ulogu u dosadašnjem razvoju naše zemlje, jer su putem ovih zajmova građeni infrastrukturni objekti za

čiju izgradnju su bila potrebna velika sredstva. Najviše zajmova je korišćeno u saobraćaju, industriji i energetici.

Zajmovi međunarodnog udruženja za razvoj iskazuju se skupa sa zajmovima Međunarodne banke za obnovu i razvoj, a ovi zajmovi su veoma povoljni, ali su znatno manjeg iznosa.

U periodu od 1971. do 1975. godine privredno nedovoljno razvijena područja učestvovala su u korišćenju kredita Međunarodne banke za obnovu i razvoj sa 44,7% u ukupno odobrenim kreditima, što je za 10,6% procentnih poena više u odnosu na period do 1970. godine.

Dogovorom o usmjeravanju i korišćenju zajmova Međunarodne banke za obnovu i razvoj u periodu od 1. jula 1976. do 30. juna 1981. godine utvrđeno je da privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine koriste 66%, od ukupnog iznosa do jedne milijarde dolara.

Prema ovom Dogovoru raspodjela sredstava na privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine izvršena je u sljedećim odnosima i iznosima:

1. Bosna i Hercegovina	31,1%
2. Crna Gora	10,9%
3. Kosovo	36,2%

Ulaganjem sredstava stranih lica u domaće organizacije udruženog rada uvedeno je u naš privredni sistem i zakonodavstvo 1967. godine. U 1973. godini donesen je i poseban Zakon o ulaganju sredstava stranih lica u domaće organizacije udruženog rada. Zajednička ulaganja predstavljaju nov oblik poslovno-finansijskih povezivanja domaćih organizacija udruženog rada i inostranih firmi. Kroz ovaj oblik povezivanja moguće je uvoziti kapital i znanje, što je višestruko korisno za brži razvoj zemlje, jer transfer znanja postaje najznačajniji faktor razvoja. Kroz zajednička ulaganja se obezbjeđuje stalan priliv znanja kroz direktni interes: Opšti interes za korišćenje inostranih sredstava sadržan je u sljedećem:¹⁴

- dodatni izvor nedovoljno sopstvene akumulacije;
- uvođenje moderne tehnike i organizaciono-tehnoloških metoda privređivanja;
- zaposlenje što većeg broja radno sposobnog stanovništva;
- stvaranje uslova za bržu i kvalitetniju ekspanziju domaće privrede i
- brže i neposrednije uključivanje u međunarodnu podjelu rada.

¹⁴ Dr Nikola Kljusev, Investicije — faktor međunarodne ekonomske integracije, „Stopanski pregled“, br. 6/74, str. 530. ukazuje na motive zajedničkih ulaganja.

Značajan doprinos na planu zajedničkih ulaganja dala je Međunarodna korporacija za investicije u Jugoslaviju, osnovana decembra 1969. godine. Ova institucija podstiče zajednička ulaganja organizacija udruženog rada i inostranih firmi i organizuje pribavljanje finansijskih sredstava za zajedničke investicione poduhvate i odobrava uloge i kredite iz sopstvenih sredstava.

Osnovama zajedničke politike dugoročnog razvoja Jugoslavije do 1985. godine predviđa se da se proizvodne snage u privredno nedovoljno razvijenim područjima razvijaju, prije svega porastom sopstvene akumulativne sposobnosti ovih područja, pa se postavlja pitanje kako je to moguće ostvariti.

Ovo se pitanje aktuelizira i time što je orijentacija na proizvodnju energetike i sirovina potreba jugoslovenskog društva kao i činjenicom da privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine nijesu bile uključene, ne bar sve, u proces industrijalizacije onda kada su sredstva obezbjeđivana i distribuirana na administrativan način i bespovratno. Proces industrijalizacije ovih područja, po pravilu, počeo je onda kada je u privredne tokove uveden kreditni odnos, što je jedan od važnih uzroka prezaduženosti i niske reproduktivne sposobnosti njihove privrede. Uz to, ekonomski razvoj jednog broja nedovoljno razvijenih limitiran je određenim prirodnim potencijalima i potrebama jugoslovenskog društva, za čije aktiviranje i korišćenje su potrebna ogromna sredstva koja se ne obezbjeđuju kroz obavezan zajam.

Zajednička karakteristika svih ideja o bržem razvoju nedovoljno razvijenih u narednih deset godina sastoji se u orijentaciji na razvoj energetike i sirovina kao presudnog činioca u ostvarivanju osnovnih ciljeva u odnosu na ova područja. Njihovo uključivanje u tu strategiju predstavlja okolnost takve snage koja će, uz ostalo, snažno pomoći da ona ostvare visoku i stabilnu stopu rasta.¹⁵

Važno je da se u startu ne precijeni važnost te mogućnosti i bezuslovno prihvati kao rješenje za brži razvoj nerazvijenih. Ako se ostvari u zemlji planirani razvoj osnovne proizvodne orijentacije, nedovoljno razvijeni će se naći pred dvije mogućnosti. Jedan je od njih da pod uticajem pomenute proizvodne orijentacije angažuju pretežan ili sav dio svoje akumulacije i koncentrišu se na razvoj energetskih i baznih grana i time zanemare razvoj prerađivačkih kapaciteta na bazi sopstvenih izvora kako bi intenzivirajući dohodak i zaposlenost ubrzali ukupan društveno-ekonomski i socijalni razvoj. U takvoj orijentaciji, kao što je naše iskustvo pokazalo, doći će do niže stope rasta, odnosno daljeg jačanja teške privredne strukture koja će njihov progres odložiti na neodređeno vrijeme. Talkav razvoj bi značio dalje relativno zaostajanje u odnosu na razvijene djelove zemlje i raskorak između utvrđene politike i očekivanih rezultata u njenoj realizaciji.

¹⁵ Mr Avdul Kurpejović, Osnovi politike dugoročnog razvoja SR Crne Gore do 1985, List „Ovdje“, br. 71/75.

Druga mogućnost privredno nedovoljno razvijenih je u tome da se razvijaju u dva pravca — da poboljšaju postojeću privrednu strukturu i paralelno se uključuju u osnovnu proizvodnu orijentaciju zemlje. Ovaj pravac je složeniji i traži visok stepen ukupne organizovanosti i osposobljenosti i angažuje znatna sredstva, ali su povoljniji očekivani razvojni rezultati. Znači, potrebno je obezbijediti izvore, koncentraciju i alokaciju akumulacije kako učešće nedovoljno razvijenih u finansiranju razvoja energetske i baznih grana ne bi ugrozilo njihove mogućnosti razumnog ulaganja u pre-rađivački sektor koji predstavlja neophodan uslov njihovog bržeg razvoja.

Na kraju treba istaći da pitanje ravnomjernijeg regionalnog razvoja, odnosno bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina u Jugoslaviji ima izuzetnu važnost, u prvom redu zbog veličine prostora i demografske dimenzije ove pojave, zbog specifičnosti naših društveno-političkih i institucionalnih uslova i zbog relativno obilnih razvojnih potencijala kojima raspolažu nedovoljno razvijena područja. Fenomen regionalne neravnomjernosti ovakvih teritorijalnih i demografskih razmjera i dubine dispariteta ne može se ignorisati niti minimizirati u razvojnoj politici zemlje, jer on, samo po sebi nameće svoj prvorazredni ekonomski i društveno-politički značaj. Svako dalje diferenciranje i polarizovanje ovih odnosa, pa i duže zadržavanje postojećih nejednakosti poprimilo bi, sa ekonomskog stanovišta, karakter krupne disproporcije koja limitira ekspanzivnu snagu razvoja cijene zemlje i samih nedovoljno razvijenih područja. Optimalizacija strukture i dinamika razvoja ukupne jugoslovenske privrede duboko su zavisne od stanja i odnosa teritorijalne podjele rada. Slaba materijalna osnova privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina predstavlja objektivnu smetnju za brži i skladniji razvoj cijele privrede, jer ograničava mogućnosti za aktiviranje svih raspoloživih resursa zemlje i brži razvoj ukupnih proizvodnih snaga.

Neophodnost bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina sadržana je i u činjenici da nerazvijenost tolikog dijela zemlje znatno reducira unutrašnju apsorpcionu moć tržišta, sputava izgradnju optimalnih kapaciteta i slabi konkurentsku snagu tih subjekata privređivanja u odnosu na inostrane partnere. Intenzifikacija privrednog razvoja ovih područja stvorila bi povoljnije uslove i za šire procese međuregionalnih integracija, odnosno saradnje u komplementarnim djelatnostima i širim reprodukcijama kompleksima. Pri tome se mora imati u vidu i činjenica da privredno nedovoljno razvijena područja nijesu nerazvijena kao privredno pasivne regije jer sve one raspolažu veoma povoljnim prirodnim i drugim razvojnim resursima. To su prostorne nacionalno-ekonomske regije u kojima je, zbog poznatih istorijskih uslova izostalo aktiviranje relativno bogatih prirodnih i ljudskih efekata. Poseban značaj bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina sadr-

žan je u višenacionalnom sastavu jugoslovenske federacije i razvitku međunacionalnih odnosa u njoj.

U dosadašnjoj razvojnoj politici i u naučno-teorijskim saznanjima kao i decidiranim političkim opredjeljenjima konstituisali su se osnovni principi i ciljevi cjelovite koncepcije bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina.

Dr. AVDUL KURPEJOVIĆ

ACCUMULATION AND THE MORE RAPID ECONOMIC DEVELOPMENT OF UNDERDEVELOPED REPUBLICS AND REGIONS IN YUGOSLAVIA

Summary

While studying and scientific analysing the importance of the capital accumulation in realization of economic policy of faster development of economic underdeveloped Republics and Autonomous Provinces in Yugoslavia I started from the fact that capital accumulation is necessity and obligation of each society, because it is the base for development of socio-economic life as a whole. Each process of capital accumulation is first of all for the expansion of production which is the bases of each socio-economic formation.

Great importance of capital accumulation is for faster development of our country. The rapidity of it's economic development depends directly from volume of capital accumulation.

The capital accumulation performs the base for economical, political and intellectual progress (development) of socio-political communities.

In Yugoslavia the importance of capital accumulation is based on Marxist's economic theory.

Engels and Marx were given special importance of capital accumulation and particularly in socialism.

Marx wrote in his book „The critic of Gots's program“ about the importance of capital accumulation in socialism. In the scheme of distribution of surplus of product Marx put on the first place portion for expansion of production and after that all other needs of society.

It could be said that all economic theories have unified opinion about the importance of capital accumulation in economic development.

The significance of capital accumulation is pointed out by all economists from socialist's countries as well as other Marx orientated economists.

In that way were pointed out the advantages of socialist society for mobilization of capital accumulation.

There are two sources of capital accumulation for faster development of underdeveloped regions in our country; there are own sources (of organization of associated labour) and added sources.

It's volume and structure depends of economic and other factors (the review about the factors is enclosed).

The source and volume of own capital accumulation for dynamic and stable future development (of organization of associated labour) could be seen through it's accumulative and reproductive ability.

Own sources of capital accumulation is of long term significance and it performs long term base for capital accumulation. It is obvious that the development of economic underdeveloped Republics and Autonomous Provinces based on their available conditions and possibilities — i.e. labour power and natural resources and past labour wealth plus added sources of capital accumulation is posible to realize.

It is difficult to estimate real volume and structure of added capital accumulation for faster development of underdeveloped Republics and Autonomous Provinces, but on the bases of analyses, conditions and possibilities of it's development it seems that volume of added capital accumulation should be cca 70% of total economic and other investment in future social economic plan for period from 1981. to 1985. godine.

Important advantage of socialistic system is that social and self-managing character of capital accumulation gives the possibility of the most rational and planned involvement (mobilization) of capital accumulation so that it can give max. effects (profit) as soon as possible.

In addition to this, socialist system in self-managing Yugoslavia gives the possibility to mobilize an important portion of national income.

In our country, the essence of development of socialist economy on nowadays level of it's development means of production is depended mutually of faster development of economy, from rate of capital accumulation as well as the increasing of rate of capital accumulation is depended from faster development of economy. That way, the amount of rate of capital accumulation determines the rapidity of the development of economy.

Д-р АВДУЛЬ КУРПЕЈОВИЧ

НАКОПЛЕНИЕ И БОЛЕЕ БЫСТРОЕ РАЗВИТИЕ ХОЗЯЙСТВЕННО СЛАБО РАЗВИТЫХ РЕСПУБЛИК И АВТОНОМНЫХ КРАЕВ

Резюме

При анализе и научном освещении значения накопления в осуществлении политики более быстрого развития хозяйственно слаборазвитых республик и краев Югославии, мы начали с факта что аккумуляция общественная необходимость и обязательство каждого общества, потому что она составляет основу развития всей экономической и общественной жизни. К этому, каждый процесс накопления идет, прежде всего, на рас-

ширение производства, которая составляет основную закономерность каждой общественно-экономической формации.

Накопление имеет исключительное значение для более быстрого хозяйственного развития нашей страны, ибо от него самым непосредственным образом зависит скорость по которой оно будет происходить.

Так понятая аккумуляция представляет почву каждого расширенного воспроизводства и основание всего экономического, политического интеллектуального прогресса общества.

Понимание значения накопления в Югославии опирается на марксистскую экономическую теорию. Энгельс и Маркс особое значение приписывали накоплению в социализме. Какое значение Маркс придавал накоплению в социализме видно и по этому, что в схеме распределения вновь созданной стоимости, опубликованной в критике Готической программы, часть для расширения производства ставил на первое место, перед всеми потребностями общества.

Можно сказать что теоретическая мысль, главным образом, согласна в оценке значения накопления в хозяйственном развитии. Роль аккумуляции одинаково подчёркивают и все экономисты социалистических стран и, вообще, марксистски настроенные экономисты, выдвигая специальным способом преимущества социалистической системы в смысле успешной мобилизации потенциальных источников аккумуляции и её направления.

Источники накопления для более быстрого развития в хозяйственном смысле недостаточно развитых собственные и дополнительные. Их объём и структура в минувшем периоде обусловлены целым рядом экономических и других факторов, о которых говорится в этой работе.

Объём и источники собственного накопления для динамичного и стабильного будущего развития можно узнать через аккумулятивную и репродуктивную способность. Собственные источники имеют прочное значение и представляют постоянную основу накопления. Но, очевидно что развитие хозяйственно недостаточно развитых республик и краёв, опирающееся на собственные условия и возможности-человеческий фактор, природные ресурсы и трудом созданное богатство, можно осуществлять при помощи дополнительной аккумуляции.

Объём и структура дополнительного накопления для более быстрого развития слаборазвитых республик и краёв нельзя реально оценить, но совсем известно на основе их разбора, условий и возможностей развития, что они должны составлять около 70% совокупных хозяйственных капиталовложений в очередном среднесрочном плане на период с 1981—1985 год. Совершаются договоры об объёме, структуре и условиях дополнительного накопления из страны и из иностранных источников для более быстрого развития недостаточно развитых республик и краёв в наступающем плановом периоде с 1981—1985 год.

Когда разберется взаимозависимость и обусловленность аккумуляции и хозяйственного развития промышленно недостаточно развитых республик и краёв в Югославии имеем в виду особенное значение самого целесообразного употребления общественного накопления. Большое преимущество социалистической системы состоит в том, что общественный

самоуправляющийся характер накопления дает возможность её самого целесообразного планового направления, в целях чтобы в более короткий срок давало лучшие эффекты. Кстати, социалистическая система в самоуправляющейся Югославии делает возможным эффективную мобилизованность значительной части национального дохода.

Суть развития социалистического хозяйства на нынешней ступени развития производительных сил в нашей стране — это взаимосвязанность более быстрого хозяйственного развития повышением доли накопления и увеличением ставки аккумуляции более быстрым промышленным ростом. Вернее, размеры и долю накопления определяет темп хозяйственного развития и одновременно является экономическими индикаторами действительных возможностей их ускорения.